Тыднёвік Магілёўскі

№ 4 (35)
13.03.98

Дзве даты

Праз тыдзень споўніцца год, як пачала выходзіць наша газэта. Гэты юбілей супадае па часу з 80-мі ўгодкамі са дня абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Першы нумар ТМ напалову быў прысвечаны менавіта гэтай светлай падзеі нашай гісторыі.

Мінулы год прынёс нам шмат уражанняў, як добрых, так і ня вельмі. Сучасная, найноўшая гісторыя Беларусі стваралася на нашых вачах. Мы ў рэдакцыі імкнуліся, наколькі дазвалялі нам прафэсіяналізм і эрудыцыя, засяроджваць увагу чытачоў на тым, што лічылі галоўным і вызначальным чыньнікам сёньняшняй грамадзкай, культурнай і палітычнай сітуацыі ў краіне. Нашы сталыя чытачы ведаюць, пра што ідзе гаворка. Гэты чыньнік – нацыянальны шлях. Той выбар, які большасьць беларусаў так пакуль і не зрабіла. У гэтым кантэксьце 80-годдзе абвяшчэньня БНР ёсьць найлепшым прыкладам сьветлага й адкрытага змаганьня за ідэалы дабра, свабоды і незалежнасьці.

Лічу, што сярод журналістаў лепшым чынам сказаў пра гэта рэдактар "Нашай Нівы". Працытую некалькі думак з яго артыкула ў № 5 "НН" за 2-е сакавіка: "Рэспубліка Беларусь – адзіная ў рэгіёне краіна, якая не адбудоўвае нажытае продкамі, а быццам перабывае невядома кім адведзены тэрмін. Таму з году ў год не зьмяняецца нічога... Беларусь ня ўпісваецца ў геапалітычны расклад рэгіёну і не прымаецца разьвітымі краінамі не з-за папулісцкага аўтарытарызму А.Лукашэнкі (такіх "дыктатараў" у сьвеце хапае) і нават не з-за камандавай эканомікі (тут таксама, як бачым, супрацоўніцтва магчымае). Беларусь не прымаюць менавіта з-за яе нацыянальнага самаедзтва. Аксыяматычныя ў краінах-суседзях паняцьці пра нацыянальную годнасьць, любоў да роднае мовы, шанаваньне ўласнай гісторыі і сьвятыняў у нас патрабуюць бясконцага даказваньня і абвяргаюцца на кожным кроку". І далей: "80 гадоў таму п'яны бальшавіцкі камісар Крывашэін уварваўся з сваімі салдатамі на Ўсебеларускі кангрэс. Так пачалося супрацьстаяньне, якое ў Расеі падзяліла белых і чырвоных, у нас – бел-чырвона-белых і чырвона-зялёных. Як і тады, з гэтага боку, як правіла, – адукаваныя тутэйшыя, сяляне і прафэсура, мірныя людзі. Як і тады, з таго боку – невукі і наезджыя азбістыя-камісары".

Думаю, што мае рацыю рэдактар "НН", калі гаворыць, што нічога не зьмянілася ў Беларусі з 1918 году: тыя ж самыя (па сваёй сутнасьці) людзі з абодвух бакоў і той жа самы канфлікт.

Наша газэта заняла з першага нумару выразную пазыцыю на тым баку гэтага канфлікту, дзе "адукаваныя мірныя людзі". Мы ўпэўненыя ў тым, што гэта – адзіны правільны выбар, і што ніякага "трэцяга" шляху не існуе. Нягледзячы нават на тое, што ў Беларусі за гэтых "трэціх" вызнаюць сябе вядомыя палітычныя партыі, навуковыя інстытуцыі, грамадскія аб'яднанні, многія асобныя жыхары... Але гэта – іх праблемы. Здаецца, тая самая найноўшая гісторыя, пачынаючы з 1991 году, дала вычэрпвальны адказ на гэтае пытанне.

Мы ўпэўненыя ў тым, што багаты палітычны "калейдаскоп", дзе будуць "правыя" і "левыя", "трэція" ці "сёмыя", натуральна выглядае толькі ў самастойнай, легітымнай і нацыянальна акрэсленай краіне. Пабудова якой – непазбежна – яшчо наперадзе, як гэта адбывалася і 80 гадоў таму.

Мы лічым, што годны, сумленны вартасны чалавек надае сабе сам, і ніхто не можа ў гэтай справе яму перашкодзіць.

Рэдакцыя ТМ верыць, што сярод нашых чытачоў такіх людзей за гэты год пабольшала.

Віктар СУДНІК

Моладзь строга папярэджана

Гаворка ідзе аб моладзі, якая вучыцца ў інстытутах, тэхнікумах, іншых вучэльнях і ў старэйшых класах школаў. Днямі яна строга папярэджана аб неабходнасці сваіх "правільных" паводзінаў у наш небяспечны час. Адміністратыўны рэж кіраўніцтва навучальнымі ўстановамі прагнала не з нагоды небяспекі, якая можа напаткаць іх "кантынгент" у сувязі, напрыклад, з раптоўнай эпідэміяй грыпу (сапраўды не дай Божа) або, скажам, з нечаканым уcплёскам хвалі злачыннасці супраць моладзі (такое бывае).

Усё больш проста, больш празаічна, аднак і больш небяспечна. Бо тут нішто іншае, як ... палітыка. А ў нас з ёй, як вядома, не жартуюць.

Вось і прабег па аўдыторыях і класах магілёўскіх навучальных устаноў пэдагагічны страх. Страх перад вышэйшым начальствам за магчымае з'яўленне моладзі ў месцах правядзення дэмакратамі якіх-небудзь мерапрыемстваў з нагоды 80-годдзя Беларускай Народнай Рэспублікі. Моладзь, заўважаная ў такіх месцах, а тым больш у актыўным удзеле ў мерапрыемствах, будзе мець "серьёзные неприятности".

Сапраўдныя эмоцыі, зразумела, адбудуцца, як бы не шчыравала ўлада іх забараніць або сарваць. Беларуская Народная Рэспубліка, сам гістарычны ФАКТ яе абвяшчэння й існавання (хаця і кароткага) заслугоўвае павагі і гонару ўсіх пакаленняў беларусаў. Усё больш сярод тых, хто гэта ведае, разумее і прымае, нашай моладзі – і навучэнскай, і працоўнай. Менавіта таму аб ёй гэтак "паклапаціўся" савецкі пэдагагічны корпус Магілёва.

Не засталіся без увагі і дарослыя

Папярэджальная палітычная ўвага да дарослых пакуль што тычыцца толькі Дня канстытуцыі, якой адзначаецца 15 сакавіка. З гэтай нагоды па загаду Адміністрацыі прэзідэнта ягоныя "вертыкальныя" штабы накіравалі на ўсе прадпрыемствы і ўстановы дэталёвыя падказкі наконт тлумачэння таго, чым ёсць у нашай краіне паслярэферэндумная канстытуцыя. Яна, што, па гэтых падказках, людзям трэба даводзіць вялікія перавагі нашага асноўнага закону перад "буржуазнымі дэмакратычнымі свабодамі". Канстытуцыя 1994 г., прынятая, дарэчы 15 сакавіка (адсюль і свята Дня канстытуцыі), была, як сцвярджаюць аўтары разасланых тлумачэнняў, – дрэнная, недастаткова дэмакратычная. Іншая справа – канстытуцыя, падрыхтаваная прэзідэнтам, па якой жывем мы зараз. Дэмакратычных перавагаў у ёй непараўнальна больш, калі верыць аўтарам тлумачальных указанняў. Нагадаем, што ў сваёй канстытуцыі спадар прэзідэнт запісаў сабе "права" па асабістаму жаданню прызначаць і здымаць "усё і ўся", у т.л. любых дзяржаўных чыноўнікаў. Тым ня менш, "демократичность и правильность" гэтай канстытуцыі ўсур'ёз ухваляюць тыя самыя чыноўнікі, аб чым выразна сведчаць іхныя подпісы з дзяржаўнымі пячаткамі пад "рекомендованным материалом для ориентировки".

Аддзел навінаў ТМ

Наш супрацоўнік на запрашэнне сваіх сяброў меў у студзені прыватны візыт у Нямеччыну. У цэнтры аднаго са старажытных гарадоў усе разам сфатаграфаваліся перад разгорнутым беларускім сцягам. Да гэтай сцэнкі праявілі відавочную, але не навязлівую цікавасць людзі, што праходзілі міма. Абсалютна абыякава паставіліся да эпізода нямецкія паліцыянты. Затое яны зьявіліся нібы з-пад зямлі, як толькі ўзнікла ўвечары таго ж дня **крымінальная** сітуацыя: група падвыпіўшых маладых людзей спрабавала пакінуць краму, не заплаціўшы за тавар...

У гэтым вялікая розніца паміж дзяржавамі, што дэкляруюць **дэмакратыю** (як наша) і тымі, хто яе сапраўды маюць. Інакш кажучы – тое, што лічыцца ў нас **палітыкай**, не зьяўляецца аб'ектам увагі праваахоўных органаў у нармальнай краіне. Там нікому ў галаву не прыйдзе зневажаць суайчыннікаў (а тым больш – пазбаўляць волі) за праявы **свайго** разумення сітуацыі і дэманстрацыю **сваіх** прыхільнасцяў. А за тым, каб твая дэманстрацыя не перашкаджала спакою іншых людзей, аб'ектыўна назірае тая ж паліцыя.

Божа ты мой, – міжволі падумаеш пры гэтым, – як проста. І пры гэтым з недаверам і здзіўленнем азірнешся навокал...

З надыходзячым СВЯТАМ, днём абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі!

Для ТМ – па электроннай пошце

АБ ДЫКТАТАРСКІХ СІМПАТЫЯХ беларускага кіраўніцтва сведчаць мінулатыднёвыя візыты вялікіх дэлегацый на чале з Лукашэнкам у Іран і Сірыю. З афіцыйных паведамленняў аб іх, перасыпаных узгадваннем толькі гутарак "сам-на-сам", цяжка зразумець аб рэальнай карысці дамоўленасцяў для нашага грамадства. Як вядома, беларускі рэжым на міжнароднай арэне, як правіла, дбае аб карысці для сябе самога.

ЭПІДЭМІЯ ЗАХВОРВАННЯЎ НА ГРЫП рэальнай пагрозай паўстала перад магілёўцамі: гэтымі днямі з 100 чалавек, што звяртаюцца ў паліклінікі, ў 52 выяўленае менавіта гэтае захворванне. У сваю чаргу сярод захварэўшых больш за палову – дзеці.

ПАДЧАС ЧАРГОВЫХ ГАЗАВЫХ РАЗБОРАК паміж Расеяй і Беларуссю бакі не змаглі дамовіцца аб схеме і механізме разлікаў. Беларусь згаджаецца плаціць большую частку запазычанасці таварамі, а меншую – грашыма. Расея патрабуе адваротнай схемы: больш грошай і менш тавараў.

ПРАЦЯГВАЮЦЦА АРЫШТЫ на Бабруйскім гідролізным заводзе і нават сярод тых, хто тут ужо не працуе. Па ўсяму справа мусіць стаць самай гучнай у "кампаніі па барацьбе з карупцыяй". Тым часам праваахоўчыя органы спынілі інфармаванне грамадства па "справах" Віннікавай, Лёнава, Старавойтава і аб забойстве Мікалуцкага.

СТВАРАЕЦЦА МІЖНАРОДНЫ КЛЮБ у падтрымку дэмакратыі ў Беларусі. Яго ініцыятарамі выступілі беларускія і расейскія недзяржаўныя арганізацыі падчас нядаўняга Круглага стала ў Маскве. З нашага боку ў ім прынялі ўдзел палітык С. Багданкевіч, праваабаронца Т. Процька, грамадскі дзеяч Г. Грушавы, юрыст М. Пастухоў, дэпутат Л. Гразнова. Круглы стол назваў асновай недэмакратычнасці і парушэнняў правоў чалавека ў Беларусі дзеючую зараз нелегітымную "прэзідэнскую" канстытуцыю.

БЕЛАПАН – спецыяльна для ТМ

ЦІ ТОЛЬКІ МОЎНЫЯ СПРЭЧКІ?

Мова і дабрабыт

Дзяржаўнасць беларускай мовы – гэта пытанне палітычнае. Аб гэтым сведчыць развіццё палітычных падзей на Беларусі. На моўным пытанні зламалі сабе палітычную шыю нацыянальна свядомыя сілы, аб'яднаныя ў вызвольны рух, бо не здолелі патлумачыць савецкаму беларусу, жадаўшаму "колбасы" і звыклай расейскай мовы, тое, аб чым падсвядома дагадваліся самі. Гэтая залежнасць успрымаецца імі і зараз, праз тры гады пасля рэферэндуму па моўнаму пытанню. За гэтыя тры гады моўнае пытанне стала яшчэ і эканамічнай катэгорыяй. Аб гэтым казалі і кажуць людзі, якія здольныя глядзець далей і шырэй за тых, хто дарваўся да ўлады і каго адпіхнулі ад яе.

Я хачу спыніцца на некаторых аспэктах гэтай тэмы. Пачну з эканомікі.

Усякая эканамічная дзейнасць мае на мэце дасягненне эканамічнай выгоды для таго, хто яе ажыццяўляе. Калі эканамічная выгада гаспадаром не дасягаецца, то трэба весці размову аб банкруцтве – няздольнасці гаспадара весці сваё гаспадарства, альбо аб дабрачыннасці гэтага гаспадара ў адносінах да іншых гаспадароў, з якімі ён мае стасункі пад час сваёй эканамічнай дзейнасці. Калі гаспадар усведамляе свой эканамічны інтарэс і паслядоўна яго адстойвае, ня можа быць ніякай размовы аб дабрачыннасці. Стасункі з дзелавымі партнёрамі падтрымліваюцца, калі яны эканамічна выгодныя. Інакш кажучы, калі яны прыносяць бакам прыбытак. Вось гэты прыбытак і ёсць той самы эканамічны інтарэс, за які трымаецца кожны з дзелавых партнёраў.

Зараз беларуская мова і адносіны да яе сталі паказчыкам усведамлення кожнай асобай, альбо групай, сваіх эканамічных, а значыцца нацыянальных інтарэсаў. Зробім дапушчэнне, што нейкая асоба добра ставіцца да сваіх нацыянальных інтарэсаў, але чамусьці не хоча выказваць гэтыя беларускія інтарэсы на беларускай мове, бо яна прызвычаілася размаўляць на расейскай. Якая будзе выніковасць розных захадаў? Напрыклад, гэтая асоба пачне даводзіць свае нацыянальныя эканамічныя інтарэсы расейцу на расейскай мове, альбо беларусу на гэтай жа расейскай мове. Пытанне, якое паўстане перад расейцам ці беларусам: чаму ты – расеяц (па мове), клапоцішся аб інтарэсах не Расеі, а іншай дзяржавы? Расейцам гэтая асоба будзе ўспрынятая як здраднік, а беларусам – як магчымы ашуканец. У абодвух выпадках узнікне адмоўнае стаўленне да гэтай асобы, і далей ні аб якой шчырасці ня можа быць размовы. У адносінах будзе прысутнічаць скрытае супрацьстаянне, якое, хутчэй за ўсё, прывядзе да зусім іншых вынікаў, чым планавала гэтая "прагматычная" асоба. Вось чаму розныя захады вядомых рускамоўных палітыкаў-беларусаў, з акцэнтам ці без яго, стаць сваім "у дошку" для Крамля не маюць пэўных рэальных вынікаў для розных "інтэграстых", але прыносяць жывыя выгоды Крамлю і Расеі.

Гэтага ніколі не адбудзецца, калі тая ж самая асоба пачне даводзіць беларускія інтарэсы на сваёй беларускай мове. З самога пачатку будзе зафіксавана адкрытая пазіцыя кожнага з бакоў, будуць выключаны розныя ураславянскія спэкуляцыі і жаданне, за кошт гэтага, тайна абыграць супрацьлеглы бок. Выніковасць перамоваў будзе значна большай, чымсьці пры вядзенні "барацьбы пад дыванам".

Зараз звярну вашу ўвагу на другі аспэкт праблемы – псыхалягічны. Вазьму для прыкладу гульню хахейных зборных Беларусі і Расеі на алімпіядзе ў Нагана. Беларускі камэнтатар шкадаваў, калі расейцы не забілі гол у нашую браму. Расейскі трэнер казаў аб тым, што беларусы згулялі б лепей, калі б ім не заміналі занадта сяброўскія адносіны з хакеістамі з Расеі. Мяркую, што гэта ня што іншае, як неўсвядомленае жаданне падабацца **"сваім"**. Свае – гэта ўсе выхадцы з былога СССР, але найперш гэта выхадцы з Расеі. А як жа: разам жылі ў СССР (хоць і гуляем цяпер у розных зборных), размаўляем на адной расейскай мове, дзяржавы нашы, нарэшце, шмат чаго робяць разам, нават – інтэгруюцца! Галоўнае, што ўсё гэта робіцца разам і настолькі "зблікае", што губляецца ўяўленне пра тое, дзе беларускае, а дзе расейскае. Свядома і падсвядома ўсё – **наша**, ўсё – агульнае. Нават галы у беларускую браму. Ды наогул, навошта выматваць сваіх перад фінальнымі гульнямі? Нашым расейцам спатрэбяцца сілы для гульні за золата...

Каб выйграваць у расейцаў у хакей, трэба размаўляць на нашай мове, а не на іхней.

... На Беларусі беларуская мова, у псыхалягічным плане, мае перавагу перад расейскай, нягледзячы на тое, што тая шырэй ужываецца. За расейскай мовай замацавана пэўная фармальна-службовая роля, пазбаўленая станоўча-душэўнага настрою. Апошнім часам выразна склалася такое становішча, што расейская мова ўспрымаецца як паказчык безпрынцыпнасці, ліслівасці, падначаленасці, залежнасці, гвалтоўнага стаўлення да тутэйшых людзей. А таму кожны грамадзянін, асабліва той, які пражыў дзяцінства ў вёсцы, падсвядома ўспрымае гэтыя яе "функцыі" як пагрозу свайму дабрабыту й самому існаванню. Калі трэба паказаць сваё не фармальнае, а прыязна-гасціннае стаўленне да некага, то значна эфектыўней будзе звярнуцца да гэтага чалавека на беларускай мове. Трэба ненавідзець беларусаў, каб успрыняць зварот на беларускай мове неяк інакш.

Калі прагучала вядомае выказванне кіраўніка дзяржавы пра "невеликость" нашай роднай мовы, падсвядомасць большасці беларусаў зафіксавала плявок у беларускія душы. Нават самы адданы электарат насамрэч атрымаў пры гэтым не задавальненне, але – абразу.

Сваёй моўнай палітыкай, падладжваннем пад расейскія інтарэсы Беларусь толькі правакуе Расею нешта набыць за наш кошт, чым зрабіць нейкія ўступкі нам.

Калі ты разумееш свае эканамічныя інтарэсы – адстойвай іх. Усведамленне адрознення сваіх эканамічных і нацыянальных інтарэсаў ад інтарэсаў іншых дзяржаваў ажыццяўляецца праз адасобленасць дзяржаўнасці і мовы. Чым большае адрозненне і размежаванасць, тым большая скіраванасць дзяржаваў і людзей на свой уласны дабрабыт.

Напрацягу гістарычнага развіцця так склалася, што карыснае для сябе стала магчымым утрымліваць і захоўваць толькі ў межах сваёй дзяржавы. Інакш і быць не магло. Дарэчы будзе ўспомніць прымаўку "воран ворану вока не выдзяўбе". Пакуль народ размаўляе на сваёй мове, нельга схаваць карысную для яго інфармацыю, якой зьяўляецца інфармацыя аб эканамічнай выгоднасці самастойнасці і суверэнітэту. Аб гэтым выдатна ведаюць расейцы, якія пад рознымі выглядамі праціскаюць у суседнія дзяржавы "двухмоўе", першапачаткам якога зьяўляецца не клопат аб сваіх этнічных расейцах, а эканамічнае і палітычнае падпарадкаванне гэтых дзяржаваў.

Беларусам мова наканавана Богам. Спроба пазбавіцца яе ляжа пакараннем на плечы народа праз згубу сваёй нацыянальнай карысці і збядненне. Відавочна, што гэта ўжо адбываецца. Калі не, то чаму мы жывем усё горш і горш?

Віктар АБРАМОВІЧ

НАША СУДОВАЯ ПРАКТЫКА: ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА

Камуналка, альбо тэатар абсурду

Гісторыю гэту нельга назваць дэтэктыўнай, але пэўныя моманты яе адпавядаюць менавіта законам згаданага жанру. Хтосьці памятае з ўласнага досьведу, хтосьці ведае з кіно й літаратуры, чымсьці ёсць камуналка. Вось пра яе і пойдзе размова.

Звычайная сям'я з чатырох чалавек атрымала ад завода, дзе робіць гаспадар, пакой у маласямейным інтэрнаце кватэрнага тыпу. Другі пакой у гэтай кватэры замацавалі за калегам гаспадара па заводзе. Напачатку, пакуль не сыйшла навасельская эйфарыя, адносіны між суседзямі па камуналцы былі даволі добрымі. Гэта ўжо потым пачалі зьяўляцца праявы непаразумення, бо тэстаў на сумяшчальнасць суседзяў ніхто папярэдне не праводзіў – ня ў космас жа выпраўлялі.

Але вернемся да сям'і нашага героя. Дадзім яму імя Мікалай, а гаспадыні – Марыя. Неўзабаве Мікалай спаткаў жанчыну, якая, на ягоную думку, была болей вартая дзяліць з ім радасці жыцця. Як гэта часьцяка бывае, нарадзіўся з дробязі і пакаціўся снежным комам разлад у сям'і: спрэчкі, сваркі, бойка, вынікам якой стаў "ліхтар" пад вокам Марыі, які яна даравала, бо спадзявалася, што Мікалай адумаецца.

Аднак Мікалай страціў асцярожнасць і абачлівасць (ці імкнуўся да гэтага) і прызначыў сваёй новай каханай (будзем зваць яе Надзеяй) спатканне ў пакоі камуналкі, што належыў яму з Марыяй. Дзе і быў заспеты "з палічным". Марыя болей трываць не магла й падала на развод, зыск аб чым і быў задаволены судом.

Тымчасам Марыя атрымала ад свайго прадпрыемства ў бараку з частковымі "удобствами" двухпакаёвую кватэру. Тут бы і кропку паставіць. Аднак... Аднак не тутака было!

Колькасць дзейных асобаў павялічылася. "Адукаваныя юрыдычна" суседзі вырашылі, што развод – фіктыўны, і ў пракуратуру паступае заява адпаведнага зместу. І закруцілася дзяржаўная машина ў пошуках ахвяраў! Кожная дзея мусіць мець вынік, зьявіўся ён і тут. Раённая пракуратура "усмотрела" фіктыўнасць разводу, апратэставала рашэнне. Абласны суд адмяніў яго й накіраваў справу ў іншы.

Між тым Мікола з Надзеяй вырашаюць пабрацца шлюбам і падаюць заяву ў ЗАГС. Цягам тэрміну, што быў вызначаны ЗАГСам, прыходзяць позвы ў суд Міколу і Марыі. На суд Мікалай прышоў з Надзеяй, але суддзю не цікавілі ані паведамленне пра заяву аб рэгістрацыі шлюбу, ані прысутнасць Надзеі, якая мелася стаць жонкай Мікалая. Суд цвёрда трымаўся мэты захаваць неіснуючую ўжо сям'ю! А таму сваім рашэннем суддзя фактычна зноў "ажаніла" Мікалая і Марыю. Пакінем эмоцыі нашых герояў па-за межамі свайго аповеду. Згадаем толькі, што менавіта пасля гэтага рашэння суда іх напаткала навязлівае ўражанне, што яны бяруць удзел у спэктаклі тэатра абсурду.

Мікалай з Надзеяй недзе праз тыдзень пабраліся шлюбам і з таго моманту Мікола стаў двужэнцам: па суду ягоная жонка – Марыя, а па пашпарце – Надзея. Усе яны спадзяваліся на вышэйстаячыя інстанцыі, куды былі дасланыя скаргі. Ня мелі яны раней стасункаў з савецкай судовай сістэмай, наіўныя!

Тымчасам Мікалай з Надзеяй (і з надзеяй на розум і справядлівасць інстанцый) пачалі ўладкоўваць свай жыццё. Афармілі пакой на Мікалая, прапісалі Надзею і праз месяц яна пераехала да мужа. Але спэктакаль яшчэ не скончыўся. Ён толькі пачынаўся! Чарговая яго дзея мела назоў "Зыск аб высяленні", з якім звярнулася адміністрацыя раёну. І быў суд, і было рашэнне, але без удзелу ў судовым паседжанні адказчыкаў. Яны зьявіліся паводле тэлеграмаў аб пераносе часу паседжання, а дванаццатай гадзіне. Суд жа пачаўся а дзесятай. Мікалай з Надзеяй даведаліся, што па рашэнню суда яны выселеныя з кватэры.

Калі шок у Мікалая прайшоў, ён склаў скаргу ў абласны суд. Невядома, што сталася чыннікам адмены рашэння папярэдняга суда аб высяленні: ці скарга была складзеная юрыдычна вельмі дакладна; ці што іншае. Накіраванне справы іншаму суддзі – гэта і новы спадзеў на справядлівасць...

Аднак мы забыліся на тое, з чаго пачыналася гэта історыя – на камуналку. Зьяўленне новай гаспадыні ў пакоі Мікалая не дадало дабразычлівасці адносінам паміж суседзямі, а наадварот – "натхніла" іх на абвастрэнне. Штодзённыя пагрозы, абразы на адрас Надзеі прымусілі яе пакінуць мужа аднаго ў "лягеры ворагаў". Такое асяроддзе для яе, выхаванай зусім у іншых варунках, было непрыймальным, і Надзея вымушаная была зняць іншую кватэру.

Што ж рухала тымі суседзямі? Іх "арсэнал" правакацыйных паводзінаў уключаў у сябе (акрамя славесных абразаў, сварак і боек) таксама паманне паліцаў і тумбачак. Мікалай вымушаны быў звяртацца ў міліцыю. Тая суседзяў папярэджвала, вяла з імі гутаркі, штрафавала, аднак плёну ад гэтых мераў не было. Бо рухала імі мара аб пашырэнні жылплёвай плошчы. Ім так карцела займець другі пакой, што яны пайшлі нават на крок, падпадаючы пад дзеянне Крымінальнага кодэксу – сфальсіфікавалі тэлеграмы аб пераносе судовага паседжання (на які Мікалай з Надзеяй тады й спазніліся – гл. вышэй). Здзяйсненне мэты суседзяў было вельмі блізкае, бо трэба прызнаць, што Мікола, Надзея і Марыя былі ў пэўным юрыдычным тупіку:

– фіктыўнасць разводу Мікалая з Марыяй (рашэнне суда);

– адмова ў разводзе Мікалая з Марыяй (рашэнне суда);

– прызнанне незаконнай рэгістрацыю шлюбу Мікалая з Надзеяй (рашэнне суда);

– выдзяленне двухпакаёвай кватэры ў бараку ўжо на сям'ю з чатырох чалавек (Мікола, Марыя й дзеці), бо ордэр быў выдадзены новы пасля ўмяшання пракуратуры;

– высяленне Мікалая і Надзеі (рашэнне суда).

Потым былі яшчэ каля дзесятка скаргаў... Новы суд аб разводзе (бо Марыя мусіла падаваць у другі раз заяву) напачатку меўся адбыцца праз паўгады, але раптам распачаўся задоўга да канца тэрміну, што быў прызначаны дзеля прымірэння (?). Рашэнне суда было – развод.

Гісторыя гэта яшчэ чакае свайго завяршэння. Але пэўныя бязрадасныя высновы з яе можна зрабіць ужо зараз. Ад дзяржавы, што звалася СССР, засталася нам камунальная спадчына. І людзі, разумеюць яны гэта ці не, усё часьцей робяцца ейнымі закладнікамі. Камуналка працягвае сваё існаванне ў нашай свядомасці. І бясконца доўжыцца спэктакаль у тэатры абсурду.

Валадар ЦУРПАНАЎ,
Саша ГЖЭЛЬСКАЯ

БЛІЗКАЯ ГІСТОРЫЯ

...Забыўшыя асуджаны пераЖыць ізноў

(Працяг артыкула гісторыка А.Краснаслабодцава. Пачатак у ТМ №3)

...Катавалі не толькі мужчынаў, але і кабет. Перад вачыма стаіць сустрэча з такой пакутніцай. Невялічкая кухня ў кватэры побач з кінатэатрам "Кастрычнік". У вачах жанчыны спалох. Дзеці і ўнукі не ведаюць, што блізкі ім чалавек – былы вязень. Яна патрабуе, каб пры іх ніякай гаворкі пра яе мінулае не было. Каб і далей родныя ня ведалі...

Яна працавала настаўніцай гісторыі. Пачалася вайна. Муж, афіцэр, пайшоў на фронт. З маленькай дачкой рыла акопы вакол Масквы. Аднойчы зранку выклікалі ў спэцаддзел і запыталіся, хто ўчора ў яе прысутнасці расказаў анэкдот пра Сталіна. Адказала: "Ня ведаю". І пачула: "Значит – ты!" Атрымала 15 год. Аднак кіраўніцтва не магло сабе дазволіць, каб аб гэтым даведаўся муж, бо баялася страціць байца-афіцэра. Каб гэтага не здарылася, прымушалі яе пісаць мужу аб тым, як добра яна працуе ў эвакуацыі (ведама ж, на лесапавале). Так здзекаваліся над ёй да 1944 года, калі муж загінуў у баі.

Даведаўшыся аб тым, што яна пасля рэабілітацыі выкладала гісторыю ў магілёўскіх школах, я запытаўся: "Вы казалі вучням тое, што бачылі і перажылі, ці тое, што было ў падручніках?" У адказ пачуў: "А як вы думаеце, малады чалавек? Зразумела, тое, што ў падручніках." Бо ўвесь час працы пасля рэабілітацыі адчувала пэўную ўвагу з боку кіраўніцтва. Калі некалькі разоў вылучалася на пасаду завуча, кожны раз нешта перашкаджала, як толькі прадстаўляла аўтабіяграфію.

Калі я іду па вуліцы Ленінскай, кожны раз прыпыняюся ля старажытнага будынка, на першым паверсе якога сёння гарадская мастацкая школа. Ці ведае хто, што ў скляпеннях будынка ў 30-я гады была жаночая следчая турма НКВД? Аднойчы жыхар гэтага дому, дарэчы, сваяк вядомага актора Майкла Дагласа, прыбег да мяне і паведаміў, што ў ягоным сарайчыку, які знаходзіцца ў скляпеннях, адвалілася тынкоўка, а пад ёй на цэгле нейкія надпісы і малюнкі. Намаляваны былі пісталет і словы: *Сёння растралялі 18...*

Менавіта ў гэтых скляпеннях падчас допытаў зламалі лапатку Яўгеніі Арлоўскай, зрабіўшы яе інвалідам на ўсё жыццё.

...Беларуска Арлоўская Яўгенія Мікалаеўна нарадзілася ў в. Палавінны Лог Магілёўскага раёну ў 1917 г. Скончыла 7 клясаў. Працавала ў калгасе, потым перайшла на лакамабільны завод (зараз аўтазавод імя Кірава). 14.02.1938г. была арыштаваная па абвінавачванні па арт.58. У час следства знаходзілася ў турме НКВД па вул. Ленінскай г. Магілёва. Атрымала 10 гадоў лягераў. Бацька быў растраляны. Сястру выключылі з партыі. Адбывала тэрмін на лесапавале ў Сібіры на ст. Яя. Вызвалена 14.02.1948г. і адпраўлена ў ссылку да 1953г. у Абан Краснаярскага краю. Рэабілітавана ў 1955г.

З успамінаў Я.М.Арлоўскай:

– Бацька мой, Мікалай Мікалаевіч, быў батраком, потым рабіў у калгасе. За што быў арыштаваны, ня ведаю. Потым даведалася, што яго растралялі на месцы насупраць мясакамбінату, там і пахаваны. Я ўвесь час сумленна працавала ў калгасе, потым на заводзе. Раптам мне кажуць, што я – шпіёнка. Жах! Памятую да сёньняшняга дня, як мяне моцна збівалі на допытах. Здаецца, прозвішча следчага было Лоханаў. Шмат каго з нашай вёскі арыштавалі, а павінна ў гэтым была Габрізль Мазур. Божачка, як было цяжка ў лягеры. Ежы не хапала, холад, цяжкія працы, крымінальныя з нас здзекаваліся. Пасля лягеру была ссылка. Там я пазнаёмілася з адным ссыльным і мы ўзялі шлюб. Муж мой, Міцiў Мікола Міланавіч, быў адказным за мяса-малочную прамысловасць у Маскве. Усё жыццё верыў у партыю, Сталіна. Неаднаразова мне казаў, што наш арышт – памылка. Вярнуўшыся на радзіму, я працавала на аўтазаводзе, дзе да мяне добра ставіліся. Крыўдна адно, што з 12 год працавала ў калгасе, але ўсё страціла. Дом мой стаў калгасным клубам, потым калгас яго прадаў. Неяк вясною пайшла да старшыні калгаса "Камінтэрн", каб даў тры соткі зямлі пад бульбу. Але ён адмовіў мне, ды яшчэ дадаў: "Калі хочаш, дык судзіся са мной".

Незайздросны лёс... Дык ці было добра жыць у часы сталінізму? Моцна ўразіў мяне аповяд маёй маці пра тыя часы. Маці мая ніколі не была піянэркай, бо "пятлю анціхрыста" у сям'і не дазвалялі апранаць. Сям'я была веруючая. У калгасе не былі. Зямлю за гэта абрэзалі, як кажа маці, "пад самую сраку". Нічога не садзілі, але абавязкова кожную вясну ўзорвалі глебу пад самы ганак. Не было дзе нават кветкі пасадзіць, не кажучы пра плот. Узгадвае маці, як ужо пасля вайны прыйшлі ў хату "члены" з фінінспэктарам. Патрабавалі дзяржаўныя падаткі "натурай" – мясам, малаком, яйкамі. А дзе іх узяць? Гаспадар загінуў у 1943 г., змагаючыся за радзіму супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Зямлі няма, жылі ўтрох на маленькую пэнсію загінуўшага і заробак маёй бабулі (яна тапіла печы ў вясковай школе). Калі фінінспэктар дастаў наган і стаў палохаць дзяцей, мая бабуля сказала яму: "Бяры мяне на мяса"...

Адыходзяць у нябыт тыя часіны. Але пра іх трэба памятаць. У выніку злачынстваў 30-40-х і пачатку 50-х гадоў былі фізычна знішчаныя дзесяткі мільёнаў здаровых, у росквіце жыцця, лепшых людзей нашай краіны. Частка з іх была растраляная ў турмах і следчых ізалятарах. Большая частка загінула ў лягерах ГУЛАГу ад рабскай працы, голаду і холаду. І ўсе яны загінулі без аніякай віны перад дзяржавай і грамадствам. Усім гэтым жахам кіравала камуністычная партыя з дапамогаю сваіх органаў ГПУ-НКВД-МВД. Гэта – дзяржаўнае злачынства. Аб гэтым трэба памятаць, каб таталітарызм не паўтарыўся. Бо якімі б ні былі ягоныя формы, сутнасць і вынікі заўсёды будуць аднолькавымі.

Думкі ўздагон

Вы прачыталі артыкул, у якім ахвяры камуністычнага рэжыму, вашы землякі, распавядалі пра сапраўднае, непрыдуманае жыццё пры сталінізме. Усіх іх напаткала ў 50-60 г.г. "рэабілітацыя", гэта значыць, што ім выдалі паперку за подпісам якога-небудзь "управления делами", пасля чаго ў іхным жыцці нічога не змянілася ў лепшы бок. Не змянілася, зазначу, па відавочнай прычыне: каты засталіся непакаранымі, а палітыка, накіраваная на знішчэнне самога жыцця, працягвалася. Як перадаць пачуцці тых ахвяраў генацыду, якія 'шчэ жывыя, і жывуць ў Беларусі, хай у тым жа Магілёве, цяпер?

Зянон Пазьняк у мінулым годзе па Радыё Свабода заявіў, што калі наш рэжым будзе трымацца надалей, то будуць ГУЛАГ і растрэлы. Бо гэта вынікае з самой сутнасці гэтага рэжыму. Справа нават не ў тым, што ён, Пазьняк, ніводнага разу, пачынаючы з 1988 году, не памыліўся ў сваіх прадбачаннях, якія тычыліся канцэптуальных палітычных пытанняў. Справа, як мне падаецца, у нас з вамі.

Пагартайце сённяшнія дзяржаўныя (ды й некаторыя "незалежныя") газэты. Калі год-два таму іхны змест ніяк нельга было адрозніць ад іхняга ж зместу брэжнеўскіх часоў, то цяпер яны пасьпяхова пераўтвараюцца ў савецкія газэты 30-х гадоў. Чым больш улада парушае чалавечыя правы, тым больш у іх кулінарных парадаў, гараскопаў, рэклямы і, галоўнае – дыфірамбаў гэтай уладзе, прычым як "агульных", так і па канкрэтным повадам – менавіта ў выпадках найжахлівейшых праяваў перасьледу за дэмакратычныя перакананні, у выпадках растоптваньня людскай годнасці і маралі. Адзінае, што пасуе гэткай "журналістыцы" – гэта абраная імі расейская мова савецкай намэнклятуры.

Пасля "заочных" судовых палітычных прысудаў, калі "обвиняемый" не прысутнічаў нават у зале суда, пасля неаднаразовых (з 1994 года!) збіванняў грамадзянаў сіламі так нікім і непералічаных службаў рэжымнай аховы, пасля звальненняў з работы й вучобы па палітычных матывах, пасля закрыцця перад усім светам незалежнага беларускага радыё (Радыё 101,2) і масавай апазыцыйнай газэты (Свабода), пасля суда над Шараметам (якога "суд" прызнаў злачынцам!) мы з вамі, нарэшце, дачакаліся стопрацэнтова сталінскага выкіду. У тым сэнсе, канешне, што пазбаўленне волі савецкі суд прысудзіў не ўмоўнае і не "с отсрочкой исполнения".

19-гадовы патрыёт Аляксей Шыдлоўскі прысуджаны да пакарання турмой узмоцненага рэжыму на 1,5 гады. Пры гэтым беларускае грамадства дакладна ведае, што злачынства супраць рэжыму складае надпіс на плоце "Я люблю Беларусь"...

Спытайце ў сябе: што адбываецца ў нашай краіне? Спытайце свайго сябра: што ён ведае аб прошлых і сённяшніх дзяржаўных злачынствах? Спытайце сваіх бацькоў і дзяцей, кім яны хочуць вас бачыць (бо вельмі хутка застанецца толькі адзін выбар з двух): ахвярай ці катам?

ТЫДНЁВІК

Аб'ява Магілёўскага таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны

14–15 траўня 1998 года Магілёўскае ТБМ імя Францышка Скарыны праводзіць навукова-практычную канфэрэнцыю "Беларуская мова: стан ужытку пасля рэфэрэндуму".

Запрашаюцца да ўдзелу навукоўцы, настаўнікі, журналісты, грамадскія і дзяржаўныя дзеячы. Да пачатку канфэрэнцыі будзе выдадзены зборнік. Тэзісы ў памеры да 3-х старонак да 5 красавіка дасылаць на адрас: 212038, Магілёў, праспэкт Дзімітрава, 54-153.

Іншую інфармацыю можна атрымаць па тэлефонах: 42-44-40, 26-70-86, 22-70-51.

АРГКАМІТЭТ

Захад нам дапаможа...

***Вінцук ВЯЧОРКА**, намеснік старшыні Беларускага Народнага Фронту.*

Доўгачаканае адкрыццё офіса Кансультатыўна-назіраючай групы АБСЭ ў Менску, якое адбылося 27 лютага, прайшло зусім фармальна. Як адзначалі ў кулюарах, ніхто нікому не жадаў сапсаваць сьвяточную інаўгурацыйную атмасфэру.

Што дасць Беларусі прысутнасць місіі АБСЭ? Наважуся прадказаць: мала карысці. Адзінае, што будзе рэальна адбывацца, – гэта рэгулярнае і больш аб'ектыўнае інфармаванне эўраструктураў аб падзеях у Беларусі. Ды яшчэ перад офісам місіі з'явіцца доўгая чарга наведвальнікаў. Зразумела, паказальна тое, што офіс групы АБСЭ адкрыты ў будынку нямецкага адукацыйнага цэнтру IBB – аднаго з нешматлікіх у Менску аб'ектаў нерухомасці, не падпарадкаваных дзяржаве. Калі няма даверу дзяржаўным будынкам, то трэба меркаваць, што ёсць разуменне таго, што адбываецца ў нашай краіне.

Але...

З аднаго боку, фармулёўкі Эўропы адносна сітуацыі ў Беларусі становяцца больш жорсткімі. Узгадаць, напрыклад, апошнюю, – рэзалюцыю Эўрапарлямэнту ад 18 лютага аб арыштах у Беларусі: яна ўключае папярэджанне, што без забеспячэння беларускім кіраўніцтвам дэмакратыі і правоў чалавека супрацоўніцтва паміж Эўрапейскім Саюзам і Беларусcю немагчымае.

З іншага боку, зноўку Захад цяжка вырашае сваю традыцыйную дылему: што рабіць з дыктатурамі? Ізаляваць іх ці "размякчаць" кантактамі? На нядаўняй сустрэчы ў Празе з групай беларускіх палітыкаў і грамадскіх дзеячоў, намеснік міністра замежных справаў Швэцыі сп. М. Карлсан настойліва пытаў нас менавіта аб гэтым. І, нягледзячы на агульны цвёрды адказ ("зразумела, ізаляваць рэжым, не адштурхоўваючы грамадства!"), – здаецца, застаўся пры сваім меркаванні. У якасьці прыкладу ён паведаміў пра жаданне швэцкіх кампаніяў наладзіць у Беларусі новыя лесагаспадарчыя й дрэваапрацоўчыя тэхналёгіі, што, на яго думку, станоўча адаб'ецца на дэмакратычнай і рынкавай эвалюцыі ўсіх, хто будзе мець дачыненне да гэтай працы. На жаль, беларусы вымушаныя былі яго расчараваць: увесь лес краіны нядаўна перайшоў ў падпарадкаванне адпаведнай структуры кіраўніцтва справамі прэзыдэнта, і любыя новыя тэхналёгіі толькі ўзмацняць, у т.л. матэрыяльна, уладу Лукашэнкі.

Беларускі прэзыдэнт раздражняе Эўропу – непрадказальнасцю, ядзерным шантажом, адкрытымі сувязямі з ізгоямі міжнароднай супольнасці. Аднак, не настолькі, каб Эўропа ва ўльтыматыўнай форме, у якасьці ўмовы перад любымі далейшымі кантактамі, патрабавала вызваліць юных палітвязьняў Шыдлоўскага й Кабанчука. Эўропа па-ранейшаму мае ілюзіі аб дэмакратычнай эвалюцыі Расеі, аб магчымасці руху гэтай *a priori* імпэрскай краіны хаця б да знешніх агульнапрынятых формаў міжнародных паводзінаў. Таму Захад не звяртае належнай увагі на відавочную падтрымку Лукашэнкі Масквой – нягледзячы нават на тое, што Лукашэнка ўжо даўно грае на расейскай палітычнай сцэне сваю вельмі небясьпечную гульню.

Менавіта адсюль – самаўпэўненасць беларускай улады. Наіўныя "аналітыкі" заспакойвалі грамадскасць, што перад прыездам місіі АБСЭ Лукашэнка загадае спыніць гучны крымінальны працэс супраць юных змагароў з рэжымам Лабковіча й Шыдлоўскага (уся віна якіх – роспіс платоў і замена сцягоў). Але "пашчасціла" з адтэрміноўкай толькі 16-гадоваму школьніку Вадзіму Лабковічу (відаць, мець у Беларусі самага юнага палітвязьня ў сьвеце нават Лукашэнка палічыў для сябе рызыкоўным). А вось Аляксей Шыдлоўскі атрымаў паўтары гады калоніі ўзмоцненага рэжыму – літаральна напярэдадні візыту прадстаўнічай эўрапейскай дэлегацыі! Яшчэ адзін малады палітвязень Вадзім Кабанчук працягвае знаходзіцца ў турме ў чаканні суда.

Відавочна, што гэта – нейкі выклік, праверка рэакцыі Захаду і Эўропы. І рэакцыя гэтая аказалася даволі апатычнай. Група АБСЭ прыехала ў Менск вельмі спакойна й будзённа. Як бы не атрымалася так, што яе прысутнасць у Беларусі станецца шырмай для антыдэмакратычнага рэжыму...

Заходнія структуры не ў поўнай меры разумеюць значнасць беларускага вузла для адраджэння расейскага імпэрыялізму. Таму яны могуць і пагадзіцца на касметычны рэмонт лукашэнкаўскага рэжыму, напрыклад, на правядзенне выбараў – прэзыдэнцкіх ці парлямэнцкіх (ва ўтвораныя рэжымам "палаты"). Неяк забываецца, што дэмакратыя – гэта не толькі механізм выбараў. Гэта яшчэ й кантэкст: свабода інфармацыйнай прасторы, выкананне правоў чалавека, рэальны падзел і раўнавага ўлады, адсутнасць дыскрымінацыі беларускамоўных грамадзянаў, і г.д. Калі група АБСЭ будзе канстатаваць, што ніякія дэмакратычныя выбары немагчымыя, пакуль па ўсіх пералічаных катэгорыях Беларусь не стане дэмакратычнай дзяржавай, – яе прысутнасць сапраўды адыграе вялікую ролю ў выпраўленні сітуацыі да лепшага. Але калі Эўропа пагадзіцца на любыя выбары пры цяперашнім стане, – яна сваімі рукамі замацуе гэты рэжым на наступныя 5-7 гадоў.

БЕЛАПАН

Вясна

Вясна прыйшла на Беларусь!
Заззяла радаснае сонца,
ўварваўся промень у ваконца.
Вясна прыйшла на Беларусь!

Вясна прыйшла на Беларусь!
І раптам неба пасвятлела,
зямля травой зазелянела.
Вясна прыйшла на Беларусь!

Вясна прыйшла на Беларусь!
У лесе, ў пушчы пахадзіла,
цяплом прыполу абудзіла.
Вясна прыйшла на Беларусь!

Вясна прыйшла на Беларусь!
Прынесла вестку аб свабодзе,
каб думкі абудзіць ў народзе.
Калі ж прачнешся, Беларусь?!

Алесь БУЙНІЦКІ

МАГІЛЁЎ: ДАЎНІНА І СУЧАСНАСЦЬ

Гістарычны агляд І.Марзалюка

Як чалавек рыхтаваўся да смерці ў старажытнасці?

Смерць... Яна заўсёды была побач з чалавекам таго часу, нагадваючы праз войны, галодныя гады пошасці аб празрыстасці, нерзальнасці ды міззрнасці дня сённяшняга ў параўнанні з подыхам Вечнасці. Смерць – гэта найперш пераход у іншае, вышэйшае ў параўнанні з зямным іншабыццё, у якім у залежнасці ад нашых учынкаў мы мусім разлічваць на Рай, на радасць бачыць Бога, альбо гарэць у вогнішчы пекла. Разуменне гэтага, імкненне да паратунку душы, да выбаўлення ад пакутаў пякельных – вось што працягвала займаць душы гараджанаў і ў XVI, і ў XVIII ст.ст.

Д'ябал заўсёды побач са смерцю, гэтая жудасная двойня пільнуе чалавека: на гравюры магілёўскага мастака Максіма Вашчанкі ў Акафістах і канонах (1693г.) д'ябал і смерць ловяць у свае сеткі грэшнікаў. Аднак існуе і спадзяванне на лепшае. У горным полі той жа гравюры Тройца – як надзея на паратунак, на збаўленне. Але ці магчыма гэта? Тым больш для багатага рамесніка і купца, якія добра памятуюць словы Хрыста аб вярблюдзе і іголцы... Здаецца, шанец знайсці паратунак гэтым людзям амаль роўны нулю. І ўсё ж выратаванне магчымае. Так, не кожны здольны весці праведнае жыццё, але ён можа праведна памерці, памерці дабрадзеем, ахвяруючы грошы і майно на царкву, і тым самым вырвацца з кашчавых лапаў д'ябла, перамагаючы ўласную грахоўнасць.

Смерць рамесніка – гэта смерць "брата" па рамеснай карпарацыі, і таму брацці мусяць паклапаціцца аб годным яго як хрысціяніна "погребе". Ва ўсіх магілёўскіх цэхавых статутах зафіксавана рэгламэнтацыйная норма па гэтым пытанні, абавязковая для выканання ўсімі майстамі. Яны "... павінны мець аксаміт і свечы для пахавання і пакрыцця брацці нашай умерлых, таюкэ і сукно для погребенія і покрыцця убогіх уломных людзі, которы в шпіталех умерае, пахаваць мамы паводле можнасці і павіннасці брацкай і хрысціянскай". Уся "брація" мусіла браць удзел у самім пахаванні. Рамеснікі неслі труну свайго таварыша да яго апошняга прытулку – вечнага дома (магілы). "А калі б каторы брат будучы запрошаны ад цэхмістра на погрэб брата змерлага, не прыйшоў альбо цела несці не схацеў, ... альбо свечы несць адмаўляўся, такі мусіць даці віны (штраф) да скрынкі брацкай фунт воску". Могілкі ў сярэднявеччы ніхто не выносіў за горад. У Магілёве зафіксаваны пахаванні практычна каля ўсіх храмаў. Дастаткова было сысці з маставой Ветранай альбо Шклоўскай вуліцы, зайсці ў падворак Спаскага, Багаяўленскага манастыра ці любой іншай царквы, каб патраціць да гэтай апанаванай нябожчыкамі зямлі.

Роўнасці тут не было. Адны замаўлялі каменныя, іншыя – металічныя надгробкі. Самыя першыя з іх у Магілёве зафіксаваны ў адкладах канца XVI - п.п. XVII ст.ст. На гэтых надгробках, як прыкладам, у памерлага Арсена Азаровіча, зьяўляліся эпітафіі, ухваленні дабрачыннасці і пабожнасці, альбо змяшчаўся герб, калі вечным сном спачываў шляхцюк.

Апошні дом, прытулак для цела перад жыцём вечным таксама істотна адрозніваўся ў розных па сацыяльным статусе людзей. На Падміколлі побач з Мікольскай царквой А.Трусавым і І.Чарняўскім зафіксавана некалькі мураваных саркафагаў XVII ст., выкладзеных з цэглы-пальчаткі. Патрэбы абумовілі ўзнікненне ўжо ў XVI ст. Такой прафэсіі, як трунар ("гробовнік"). Аднак археалагічныя даследванні гарадскіх могільнікаў XV-XVIII ст.ст. паказваюць на тое, што значная частка гараджанаў пакідала гэты свет, у лепшым выпадку, загорнутая ў саван.

Хаатычнае нагрувашчванне касцякоў адзін на другі (асабліва гэта тычыцца пахавальных комплексаў другой паловы XVII-XVIII ст.ст.) сведчыць і аб трагэдыях тых часоў – жудаснай вайне 1654-1667 г.г. і Паўночнай, калі нябожчыкі мусілі "ціснуць" адзін аднаго ў магілах – бо не хапала месца.

РОЗДУМ ПАСЛЯ ПРЭМ'ЕРЫ

Ад чаго баліць акторскае сэрца...

Невядомае прозвішча драматурга (Мішэль дэ Гальдэрод), незвычайная назва п'есы ("Школа шутоў"), зьяўленне пасля працяглага перапынку ў цэнтральнай ролі выдатнейшага Белацаркоўскага і, нарэшце, проста вольны вечар – усё гэта разам прывяло днямі аўтара гэтых нататак на прэм'еру ў абласны драмтэатар. Апошні раз быў тут нядаўна, здаецца, не прайшло яшчэ і месяца. Але з іншай нагоды. На паніхідзе па заўчасна памёршаму актору Аляксандру Ташкінову...

Аднак тое жалобнае, а зараз гэтае, нібыта святочнае, наведванне аб'ядналіся для мяне дзіўнай аднолькавасцю думак. Седзячы ў прыціхлай паўпустой зале ТАДЫ шкадавалася аб таленавітым Аляксандры Ташкінове, які за свае 46 гадоў па сутнасці так і не паспеў сыграць ніводнай яркай нацыянальнай ролі. Маё ж шчырае разуменне і перакананне гледача палягае ў тым, што менавіта для такіх роляў ён быў прадвызначаны характарам і постаццю, прыродай і пачуццямі. Аднак у практыцы бээсэсэраўскага тэатра ён толькі аднойчы перажыў свой зорны момант – у магілёўскім шэдэўры 15-гадовай даўніны, спэктаклі "Тутэйшыя", які паставіў па Купале Валеры Маслюк. Хто ведае акторскае сэрца? Мо і ня вытрымала яно зацягнутага творчага нават не маўчання, а націску супраць індывідуальнай акторскай адметнасці. Да таго ж і прымусу (няхай сабе і дабраахвотнага, бо трэба было зарабляць на вялікую сям'ю) па "рэпрадуктарным" чытанні па-над горадам у дні афіцыйных святаў літаратурна-мэмуарных кампазыцыяў на тэму "бессмертного подвига советского народа"...

А на апошняй прэм'еры, ЦЯПЕР мне ўпарта думалася аб тым, як дарэмна і таму безвынікова хоча тэатар пераканаць сябе і нас у тым, нібыта шутаўскія страсьці ў старажытнай Фляндрыі больш блізкія, зразумелыя і неабходныя сучаснаму беларусу, чым мастацкі роздум аб сваім жыцці і сваёй краіне. Тэатру ж дастаткова прамовіць са сцэны беларускае слова, каб засведчыць і абудзіць гэты роздум. Асабліва падчас такога гістарычнага моманту, як зараз – моманту нацыянальнай няўпэўненасці, роспачы і народнага адзіноцтва. Не так ужо і абавязкова, калі на тое пайшло, каб гэтае слова было словам Аляхновіча ці Купалы. Няхай будуць гэта словы Шэкспіра ці Мальера, Чэхава ці дэ Гальдэрода. Аднак іхны пачуццёвы і душэўны досьвед, што справядліва лічыцца агульначалавечым здабыткам, можа быць сапраўды засвоены і ўсвядомлены намі, можа быць духоўна пераапрацаваны ніяк не іначай, чым праз пасярэдніцтва роднай мовы. Толькі праз яе – а для кожнага народа яна, зразумела, свая – праз родную мову і становяцца блізкімі, пазнавальнымі і павучальнымі "тэатральныя" (жывыя!) пачуцці і характары, сюжэты і інтрыгі, учынкі і высновы, слёзы і боль, радасці і ўзрушэнні. Якія, у сваю чаргу, патрэбныя, калі гаварыць сур'ёзна, толькі дзеля таго, каб лепш разумець жыццё у сваім "дацкім каралеўстве", дзе ўсё тое ж, што і на сцэне, адбываецца штодзень і насамрэч...

(Аднак жа магілёўскія тэатралы на гэтым мяне і "паймаюць", нагадаўшы правал шэкспіраўскага "Рычарда" на беларускай мове). Я з імі пагаджуся. Толькі не таму, што Шэкспір больш адэкватна гучыць па-расейску і, маўляў, у гэтым прычына правалу спэктакля. Не!

Проста мова, на якой гаварыла большая частка акtoраў, не была беларускай: па вымаўленні і адчуванні, па інтанацыях і натуральнасці. Ды і "герой нашых дзён", якога мелі на ўвазе рэжысёр і акторы, далёка не Рычард, як мы ведаем, а хутчэй пародыя на яго (хаця трэба прызнаць, што небяспечная). Такім чынам, пакуль той Шэкспір, сапраўды не пашкодзіла б тэатру пачаць сваё ўласнае Адраджэнне, звярнуўшыся да роднай драматургіі. А без яе засваення сам фармалёвы пераход на беларускую мову ў займенных п'есах у вачах гледачоў будзе выглядаць не больш чым фанабэрыяй, што і парушыць усю справу. Атрымліваецца ўсё ж, як бачым, што жыць трэба свaімі клопатамі пра сваё жыццё.

...Калі першымі з нас пра тое, хто мы і што мы, не ўспамінаюць мастакі і драматургі, музыкі і акторы, калі не яны, адораныя Боскім талентам, прамаўляюць такое важкае ў цяперашні час роднае слова, – тады балюча і крыўдна за краіну і народны лёс. І за самое мастацтва таксама. І за тэатар, у прыватнасці. І за акторскія сэрцы...

Генадзь СУДНІК

БАЦЬКІ І ДЗЕЦІ! УВАГА: КОНКУРС!

Наш Дом і Храм — Беларусь

Калі вы ведаеце, што жывеце ў еўрапейскай краіне напачатку XXI стагоддзя, **бярыце ўдзел у літаратурна-мастацкім конкурсе.**

Конкурс *Наш Дом — Беларусь у XXI стагоддзі* праводзіцца ў *чатырох намінацыях*:

1. Беларусы — еўрапейскі народ (прызы імя Францішака Скарыны);
2. Беларусь — наша Бацькаўшчына, наша Маці! (прызы імя Янкі Купалы);
3. Беларусь — наш Дом, наш Храм! (прызы імя Уладзіміра Караткевіча);
4. Абаронім наш Дом — Беларусь! (прызы імя Алеся Адамовіча).

Дзеці да 7 год робяць надпісы тэмаў конкурсу алоўкамі, малююць або складаюць вершы. Дзеці і падлеткі 7–13 гадоў робяць малюнкі (аплікацыі), пішуць верш або празаічны твор. Падлеткі, дзяўчаты і юнакі 14–17 гадоў ствараюць мастацкі або літаратурны твор.

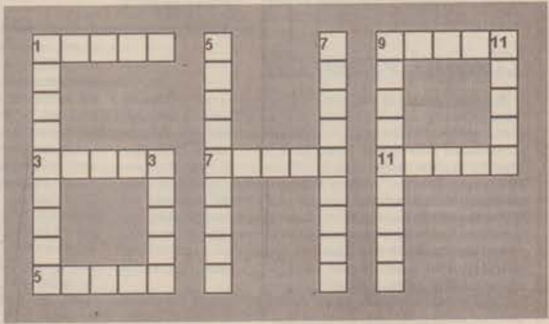
Тэрмін даслання прац на конкурс: да 18 сакавіка 1998 г.
Падвядзенне вынікаў: да 25 сакавіка 1998 г.
Найлепшыя творы будуць апублікаваныя.
212030, г. Магілёў, а/с 25 з адзнакай "Конкурс".
Кант. тэл. 390-435, 983-255 (Андрэй).

Сьвяточны крыжаслоў

<u>По гарызанталі</u>: 1. Беларускі паэт і дзеяч, удзельнік студэнцкай групы "філяматаў і філярэтаў" (пачатак XIX ст.). 3. Адна з назваў Беларусі (ад старажытнага племяні). 5. Беларускі паэт (нар. у 1797г.), за сваю дзейнасьць на нацыянальнай ніве сасланы расейскай уладай у Сібір. 7. Ірляндзкая літаратуразнаўца, аўтарка адноўленай "Нашай Нівы". 9. Стары беларускі горад, цэнтар вядомага гераічнага паўстаньня супраць бальшавікоў. 11. Выдатны беларускі паэт, аўтар кнігі "Шарая гадзіна".

<u>По вертыкалі</u>: 1. Адзін з найбуйнейшых беларускіх мовазнаўцаў XX ст. на эміграцыі. 3. Прозьвішча нявесты Кастуся Каліноўскага. 5. Сучасны беларускі часопіс філязофіі, культуралёгіі, літаратуры. 7. Пачынальнік беларускай драматургіі XX ст., вязень сталінскіх Салаўкоў. 9. Адна з характарыстык сёньняшняга стану беларускай эканомікі. 11. Беларускі нацыяналіст, які працаваў савецкім дыпляматам, аўтар "Ліста да расейскага сябра" (1976 г.).

Склаў СТАНЧЫК

Рэдактар Генадзь СУДНІК

Інфармацыйна-аналітычная газета, заснаваная Магілёўскай гарадской асацыяцыяй "КОЛА СЯБРОЎ".

Зарэгістравана ў Дзяржкамітэце Рэспублікі Беларусь па друку за № 831.

Газета выходзіць па пятніцах, пераважна на беларускай мове.

Кошт аднаго асобніка газеты ў гандлі праз сістэму Саюздруку — 3 000 рублёў. У свабодным продажы і ў грамадскіх распаўсюджвальнікаў — па дамоўленасці.

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
212030, г. Магілёў, вул. Першамайская, 6-22.
ТЭЛЕФОНЫ:
31-04-15,
22-97-82